

www.dereta.rs

Biblioteka
Istorijska merenja

Karl Popper

BEDA ISTORICIZMA

Prevod i pogovor
dr Milan D. TASIĆ

Beograd, 2009
DERETA

© Ovog izdanja dela i prevoda Grafički atelje *DERETA*
do 27. februara 2012. godine

Naslov originala
THE POVERTY OF HISTORICISM
by Karl Popper

*U spomen onom bezbroju ljudi, žena i dece, svih
vera i naroda, koji padoše kao žrtva fašističkog
i komunističkog verovanja u „neumoljive zakone
istorijske sudbine“*

ISTORIJSKA BELEŠKA

Osnovna teza u knjizi, da verovanje u istorijsku nužnost nije drugo do praznoverje, te da nema mesta predviđanju toka ljudske istorije, naučnim ili drugim racionalnim postupkom, potiče iz zime 1919–1920. Skica te ideje bila je dovršena oko 1935. godine, a po prvi put pročitana januara ili februara 1936. godine – kao članak *Beda istoricizma*, na privatnom skupu u domu mog prijatelja Alfreda Brauntala, u Briselu. Tom prilikom je jedan moj bivši student značajno doprineo raspravi. Reč je o doktoru Karlu Hilferdingu, koji je ubrzo pao kao žrtva Gestapoa i istoricističkog praznoverja Trećeg rajha, a bili su prisutni tu i drugi filosofi. Nešto kasnije sam imao slično izlaganje na seminaru profesora F. A. fon Hajeka, pri londonskoj ekonomskoj školi. No samo štampanje je više godina odlagano, jer bi rukopis odbijali filozofski časopisi kojima je rad bio poslat, pa je on prvi put objavljen u tri dela, u časopisu *Economica*, N. S. vol. XI, br. 42 i 43, 1944. godine i vol. 12, br. 46, 1945. godine. Nakon toga su se italijanski prevod (Milano, 1954), kao i francuski (Pariz, 1956), pojavili u obliku knjige.

Tekst ovog izdanja je pregledan kao što je uneto i nekoliko dopuna.

PREDGOVOR

U *Bedi istoricizma*, nastojao sam da pokažem da je istoricizam, u stvari, jedan oskudan metod, takav koji ne donosi plovere, iako ga, u prvo vreme, i nisam odbacivao kao takvog. Tek sam kasnije uspeo ja da ga osporim, *pokazavši, upravo, da iz čisto logičkih razloga, ne bi bilo moguće predviđati budući tok istorije*. Ti sami dokazi izloženi su u članku *Indeterminizam u klasičnoj i kvantnoj fizici*, objavljenom 1950 godine, iako, ovoga puta, nisam zadovoljan tim člankom. Jedna njegova bolja verzija nađena je u poglavlju o indeterminizmu u okviru *Pogovora*, 20 godina kasnije, uz moje delo *Logika naučnog otkrića*.

Da bih, pak, obavestio čitaoca o ovim skorijim rezultatima, predlažem da ovde ukratko obrazložim odbacivanje istoricizma, a ono se, inače, sastoji od pet stavova koji slede.

1. Stalni rast ljudskog saznanja u znatnoj meri utiče na sam tok ljudske istorije. (Istinitost premise koju moraju da dopuste čak i oni koji ovako ili onako, u idejama, uključujući i naučne ideje, ne vide drugo do nusproizvide materijalnog razvoja.)
2. Mi ne možemo predskazati racionalnim ili naučnim putem, porast naučnog saznanja do kojeg će doći. (Što bi se logički moglo dokazati na način razmatranja izloženog nadalje.)

3. Ne možemo, dakle, da predvidimo budući tok istorije.
4. Stoga se mora odbaciti mogućnost izvesne *teorijske istorije*, kao istorijske društvene nauke koja bi odgovarala *teorijskoj fizici*, jer ne postoji naučna teorija istorijskog razvoja koja bi se smatrala osnovom istorijskog predviđanja.
5. Pa je glavni cilj historicističkog metoda (videti tačke 11–16 u knjizi) onda rđavo promišljen, te sam istoricizam mora otpasti kao takav.

Dakako, naš dokaz ne odbacuje mogućnost svakog vida društvenog predviđanja, već se, naprotiv, savršeno slaže sa mogućnošću provere društvenih teorija (na primer ekonomskih) na način predviđanja izvesnog razvoja, pod određenim uslovima. On samo poriče mogućnost predviđanja razvoja u istoriji, u meri u kojoj porast našeg saznanja može da utiče na njega.

Od odlučujućeg značaja u ovoj argumentaciji bilo bi tvrđenje (2). Smatram da je ono već samo po sebi ubedljivo, da, naime, *ako postoji rast ljudskog saznanja, uopšte, ne bi bilo moguće da danas predvidimo ono što ćemo tek sutra da saznamo*. Mislim da je to jedan snažan argumenat, ali ne stiže on i logičku vrednost samog dokaza ovog tvrđenja. Dokaz (2) koji sam izneo u pomenutim radovima veoma je složen, pa me ne bi iznenadilo ako bi bili otkriveni i prostiji dokazi. Ovaj se ovde sastoji u tome da se pokaže da nijedan *naučni predskazivač* (*predictor*) – bilo da je to čovek ili računaska mašina – *ne bi mogao naučnim putem da predvidi svoje naučne rezultate*. Pokušaji koji mogu da urode plodom jedino posle događaja, kada inače biva kasno za svako predviđanje, a ono samo postaje „poviđenje“.

Ovo rasuđivanje, kao potpuno logično, važi za predskazivače u nauci bilo koje složenosti, uključujući i grupe njih, kao uzajamno interaktivnih članova. Sve to, pak, znači da nijedno

ne bi moglo da predviđa naučnim putem stanja vlastitog saznanja u budućnosti.

Moj dokaz je u nečemu formalan, pa se može posumnjati da je on od bilo kakvog stvarnog značaja, čak i ako je njegova logička valjanost ispravna.

Inače, pokušao sam da ukažem na značaj tog problema u dvema studijama. U drugoj od njih, *Otvoreno društvo i njegovi neprijatelji*, izdvojio sam neke dokaze iz povesti istoricističke misli, ne bih li ilustrovaao njen istrajan i poguban uticaj na filozofiju društva i politike, od Heraklita i Platona do Hegela i Marksa. U prvoj, pak – *Bedi istoricizma*, koja se sada prvi put pojavljuje na engleskom jeziku kao knjiga, nastojao sam da pokažem značaj istoricizma kao fascinantne intelektualne strukture. Latiao sam se da analiziram njegovu logiku, često tako suptilnu, tako zavodljivu i tako varljivu, nastojeći da dokažem pritom, da ona pati od unutrašnje nepopravljive slabosti.

Pen Bakingemšir,
jula 1957. god.

K. R. P.

Neki od pronicljivih recenzenata ove knjige bili su zatečeni samim njenim naslovom. No namera mu je da bude aluzija na naslov Marksove knjige *Beda filozofije*, koja je, pak, to isto u odnosu na Prudonovu *Filosofiju bede*.

Pen Bakingemšir,
jula 1959. god.

K. R. P.

UVOD

Naučno zanimanje za društvena i politička pitanja jedva da je nešto skorije od zanimanja za kosmologiju i fiziku. A bilo je perioda u antici kad se činilo da je nauka o društvu otišla dalje od nauke o prirodi (ovde imam u vidu Platonova politička učenja, kao i Aristotelovu kolekciju ustava). Međutim, s Galilejom i Njutnom, upravo, fizika je napredovala van očekivanja, uveliko nadilazeći sve ostale nauke, da bi od vremena Pastera, Galileja u biologiji, i biološke nauke postale gotovo jednako uspješne. Pa ipak, čini se, društvene nauke nisu još uvek našle svog Galileja.

Stoga, oni koji vrše istraživanja u društvenoj nauci, uveliko se bave metodološkim problemima, pa tokom mnogih razmatranja, ne skidaju jedno oko sa metoda cvatućih nauka, a naročito fizike. Na primer, takav svestan pokušaj kopiranja eksperimentalnog metoda, bio je u vreme Vunta, do reforme psihologije, dok je još od D.S. Mila učinjeno više ponovljenih pokušaja da se metode društvenih nauka obnove na, u nečemu, sličan način. Na polju psihologije, te reforme kao da su imale izvestan uspeh, bez obzira na veliki broj razočaranja. No, u teorijsko-društvenim naukama (izuzev ekonomije), jedva da je nešto drugo proizišlo iz tih pokušaja, osim razočarenja. A kada je raspravljano o neuspehu, često se postavljalo pitanje da li su uopšte metodi fizike istinski primenljivi na društvene

nauke? I nije li, možda, baš uporno verovanje u to dovelo ova proučavanja do, umnogome, žalosnog stanja.

Sam problem nalaže izvesnu prostu podelu škola mišljenja koje su se zanimale za metode ovih manje uspešnih nauka. Po tome kako one gledaju na problem primenljivosti metoda fizike, možemo ih podeliti na „pronaturalističke“ i „antinaturalističke“. *Pronaturalističkim* ili *pozitivnim*, zvaćemo one škole koje na primenu metoda fizike na društvene nauke gledaju blagonaklono, a *antinaturalističkim* ili *negativnim*, pak, škole koje poriču korišćenje ovih metoda.

Da li, pak, istraživač metoda stoji na antinaturalističkom ili pronaturalističkom stanovištu, ili prihvata teoriju koja obuhvata oba učenja, umnogome zavisi od pogleda na nauku o kojoj je reč, kao i na njen predmet. No, njegov stav bio bi određen, takođe, i razumevanjem metoda fizike, što ja uzimam da je uopšte najvažnije. Smatram, naime, da osnovne pogreške, u većini metodoloških rasprava, potiču od nekih i te kako raširenih nerazumevanja samih metoda fizike. Bliže govoreći, mislim da one dolaze usled pogrešnog tumačenja logičkih formi teorija, metoda njihove provere, kao i logičke funkcije posmatranja i eksperimenta. Neshvatanje, koje ima ozbiljne posledice, i taj stav ću delimično da obrazložim u III i IV delu ove knjige. Nastojaću da pokažem da različite, i katkad protivurečne argumentacije i učenja, kako antinaturalistička tako i pronaturalistička, odista počivaju na rđavom poimanju metoda fizike. U I i II delu, nastojaću da objasnim izvesna naturalistička i pronaturalistička učenja, kao sastavnih delova onog karakterističnog pristupa koji, upravo, objedinjuje oba ova učenja.

Taj pristup koji predlažem, najpre, da izložim, a potom i kritički razmotrim, nazivam „istoricizmom“. Često se susrećemo s njim u raspravama o metodu društvenih nauka, dok se on usvaja, pretežno, kao nešto što se samo po sebi razume. U knjizi će biti objašnjeno šta je to istoricizam. Sada bi, pak, bilo

dovoljno ako kažem da je „istoricizam“ pristup društvenim naukama koji nalazi da je njihov glavni zadatak u *istorijskom predviđanju*, kao i da uzima da je ono ostvarljivo putem otkrivanja „ritmova“, „obrazaca“, „zakona“, ili tendencija koje leže u osnovi istorijskog razvoja. No, pošto sam ubeđen da su historicistička učenja o metodu suštinski odgovorna za nezadovoljavajuće stanje teorijskih društvenih nauka (sem ekonomske teorije), moje izlaganje tih učenja svakako nije nepristrasno. Ipak, pokušao sam da izložim istoricizam u što povoljnijem svetlu, ne bih li našao uporište za svoju kasniju kritiku. Nastojao sam da iznesem ovo učenje kao dobro promišljenu i pregnantnu filosofiju, ne oklevajući čak da „konstruišem“ argumente u prilog tome, kakve, koliko znam, sami historicisti nisu nikada isticali. Nadam se da sam u tom smislu uspeo da izgradim poziciju odista dostojnu kritike. Drugim rečima, pokušao sam da usavršim teoriju koja, ako bi često i napredovala, nikada nije dosegala potpuno dovršen oblik. Stoga sam, upravo, za nju izabrao unekoliko neobičan naziv „istoricizam“. Predlažući ga, pak, nadam se da sam izbegao čisto verbalnu nedoumicu, te da nadalje niko neće pitati da li ma koji od argumenata iznesenih ovde, pripadaju stvarno, po sebi, istoricizmu.

SADRŽAJ

ISTORIJSKA BELEŠKA	7
PREDGOVOR	9
UVOD	13
I ANTIISTORICISTIČKA UČENJA ISTORICIZMA	
1. Generalizacija	18
2. Eksperiment	20
3. Novina	21
4. Složenost	23
5. Netačnost predviđanja	24
6. Objektivnost i procena	25
7. Holizam	28
8. Intuitivno razumevanje	30
9. Kvantitativni metodi	34
10. Esencijalizam nasuprot nominalizma	37
II PRONATURALISTIČKA UČENJA ISTORICIZMA	
11. Poređenje sa astronomijom. Dugoročna predviđanja i predviđanja širokih razmera	46
12. Posmatranje kao osnova nauke	48
13. Društvena dinamika	49
14. Istorijski zakoni	51

15. Istorijsko predskazanje nasuprot društvenog inženjeringa	52
16. Teorija istorijskog razvoja	55
17. Interpretacija nasuprot planiranja	58
18. Zaključak analize	61

III KRITIKA ANTINATURALISTIČKIH UČENJA

19. Praktični ciljevi ove kritike	65
20. Tehnološki pristup sociologiji	67
21. Fragmentaran inženjering nasuprot utopijskom ...	73
22. Neprirodan savez između istoricizma i utopizma ..	79
23. Kritika holizma	84
24. Holistička teorija društvenih eksperimenata	91
25. Promenljivost eksperimentalnih uslova	100
26. Da li su generalisanja ograničena na istorijske periode (etape)?	104

IV KRITIKA PRONATURALISTIČKIH UČENJA

27. Postoji li zakon evolucije? Zakoni i tendencije	111
28. Metod redukcije. Uzročno objašnjenje. Predskazanje i predviđanje	124
29. Jedinstvo metoda	134
30. Teorijske i istorijske nauke	146
31. Logika situacija u istoriji. Istorijska interpretacija .	150
32. Institucionalna teorija napretka	154
33. Zaključak. Emocionalni poziv istoricizma	161

POGOVOR (M. D. Tasić)	163
Spisak imena	169

Karl Poper
BEDA ISTORICIZMA

Za izdavača
Dijana Dereta
David Dereta

Glavni urednik
Dijana Dereta

Lektura / Korektura
Dijana Stojanović

Likovno-grafička oprema
Marina Slavković

Prvo *DERETINO* izdanje

ISBN 978-86-7346-714-6

Tiraž
1000 primeraka

Beograd 2009.

Izdavač / Štampa / Plasman

Grafički atelje DERETA

Vladimira Rolovića 94a, 11030 Beograd
tel./faks: 011/ 23-99-077; 23-99-078

w w w . d e r e t a . r s

Knjižare *DERETA*

Knez Mihailova 46, tel: 011/ 26-27-934, 30-33-503

Banovo brdo, Dostojevskog 7, tel: 011/ 35-56-445, 30-58-707

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

930.1

ПОПЕР, Карл Рајмунд, 1902–1994

Beda istoricizma / Karl Poper ; prevod i pogovor Milan D.
Tasić. - 1. Deretino izd. - Beograd : Dereta, 2009 (Beograd : Dereta).
- 176 str. ; 21 cm. - (Biblioteka Istorijska merenja)

Prevod dela: The Poverty of Historicism / by Karl Popper. - Tiraž
1.000. - Edipov efekat u nauci o društvu: str. 163-168. - Napomene
i bibliografske reference uz tekst. - Registar.

ISBN 978-86-7346-714-6

а) Историја - Филозофија
COBISS.SR-ID 156969228